

# תורת עציון

פשטות מתחדשים  
בפרשיות השבוע  
במדבר



# תוכן העניינים

11 ..... בפתח הספר

## פרשת במדבר

17 ..... עבודת ה' שבמפקד בני ישראל / הרב חנוך וקסמן  
29 ..... הלויים והבכורים / הרב עזרא ביק  
35 ..... מעמדו של שבט לוי / הרב אמנון בזק  
41 ..... המפקדים במדבר / הרב אלחנן סמט  
53 ..... "מה טובו אוהליך יעקב": על ארגון מרכבת השכינה / הרב יונתן גרוסמן ...  
59 ..... כיסויי המשכן / הרב מאיר שפיגלמן

## פרשת נשא

67 ..... השלמת המחנה / הרב עזרא ביק  
73 ..... המחנה והמרכבה / הרב חנוך וקסמן  
81 ..... פרשת סוטה / הרב אלחנן סמט  
91 ..... "למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה" / הרב אמנון בזק  
97 ..... משכן ונזיר / הרב יונתן גרוסמן  
103 ..... "יפה את רעייתי כתרצה" / הרב תמיר גרנות

## פרשת בהעלותך

115 ..... חומשי במדבר / הרב יאיר קאהן  
121 ..... פרשיית החצוצרות / הרב יהודה ראק  
131 ..... "מי יאכילנו בשר" / הרב שמעון קליין  
139 ..... תלונות ישראל במדבר / הרב תמיר גרנות  
155 ..... פרשת האישה הכושית / הרב אמנון בזק

### פרשת שלח-לך

- 163.....ככייה לשעה ובכייה לדורות (חטא המרגלים) / הרב יעקב מדין  
181.....האם נענש משה בשל חטא המרגלים? / הרב יעקב מדין  
185.....ריגול צבאי וריגול מדיני / הרב יונתן גרוסמן  
191.....בין כלב ליהושע בפרשת המרגלים / הרב תמיר גרנות  
203.....עלייה / הרב עזרא ביק

### פרשת קורח

- 211.....טענותיו של קורח / הרב מאיר שפיגלמן  
217.....פוליטיקה ואידיאולוגיה במרד דתן ואבירם / הרב תמיר גרנות  
229....."וישמע משה ויפול על פניו" / הרב שמעון קליין  
235....."ותפתח הארץ את פיה" / הרב יונתן גרוסמן  
243.....ממלכת כוהנים וגוי קדוש / הרב יאיר קאהן  
249.....הקטורת ומחלוקת קורח / הרבנית שרון רימון

### פרשת חוקת

- 261.....מי מריבה / הרב מנחם ליבטאג  
271.....מי מריבה / הרב יהודה ראק  
277.....על מטות וסלעים / הרב חנוך וקסמן  
289.....בני ישראל – הדור החדש / הרב אמנון בזק  
295.....מסע בני ישראל בערבות מואב / הרב תמיר גרנות

### פרשת בלק

- 311.....'מה יעץ בלק ומה ענה אותו בלעם' / הרב מרדכי סבתו  
317.....בלעם הרשע / הרב מנחם ליבטאג  
323.....בלק ובלעם / הרב אמנון בזק  
329.....משלי בלעם / הרב תמיר גרנות  
343.....נבואתו הרביעית של בלעם / ד"ר ראובן גפני  
349.....סיפור בעל פעור ומעשה פינחס / הרב יהודה ראק  
355.....קנאות משה, קנאות נדב ואביהוא וקנאות פינחס / הרב יונתן גרוסמן

### פרשת פינחס

- 365..... המפקד השני / הרב יאיר קאהן  
373..... בנות צלפחד וירושת הארץ / הרבנית שרון רימון  
381..... מהפכה שקטה / הרב שמעון קליין  
389..... משפחות / הרב עזרא ביק  
395..... פרשיית המועדות בפרשת פינחס / הרב מאיר שפיגלמן  
401..... "מדי חודש בחודשו ומדי שבת בשבתו" / הרב אמנון בזק  
407..... האם נהגו מוספים במדבר? / הרב יהודה ראק

### פרשת מטות

- 417..... מדוע דין נדרי נשים פותח את פרשת מטות? / הרב יונתן גרוסמן  
431..... משה ומדיין / הרב עזרא ביק  
439..... החניכה / הרב יאיר קאהן  
445..... "אחווה לפני ה'" / הרב חנוך וקסמן

### פרשת מסעי

- 459..... פסוקי המסעות כחתימה לספר / הרב יאיר קאהן  
467..... "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" / הרבנית שרון רימון  
477..... גבולות הארץ / הרב מנחם ליבטאג  
483..... היחיד והשבט בנחלת הארץ / הרב אלחנן סמט

# פרשת במדבר

# עבודת ה' שבמפקד בני ישראל

הרב חנוך וקסמן

## א. מדוע לספור?

ספר במדבר פותח בציווי של ה' למשה למנות את בני ישראל: "שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפָּר שְׁמוֹת כָּל זָכָר לְגִלְגָּלְתָּם. מִכֵּן עֲשִׂימוּ שְׁנָה וּמַעֲלָה כָּל יְצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצַבָּאתָם אֹתָהּ וְאַהֲרֹן" (במדבר א ב-ג). לאחר הפרטים הבסיסיים (מה עושים, את מי ועל ידי מי סופרים) המתוארים בפסוקי הפתיחה, התורה מספרת שניציג מכל שבט יתלווה אל משה ואהרן במשימתם זו, ונמנים שמות הנציגים (שם ד-טו). בשלב זה, מופיעים שלשה פסוקים הנראים כמסכמים את הנושא – מסופר שמשה ואהרן מינו את מנהיגי השבטים שהם נצטוו לכלול במפקד (שם יז), שהם הקהילו את העדה עוד באותו היום (שם יח) ושהם פקדו את בני ישראל "כאשר צוה ה'" (שם יט).

אף על פי כן, נראה שפסוקי סיכום אלו אינם מספיקים, שכן התורה רואה צורך לספק פירוט נרחב המלווה בחזרות רבות (דבר השונה מהסגנון הלקוני הרגיל של התורה). כך, תוך שימוש בלא פחות משתיים-עשרה פעמים בנוסח המבוסס על הביטויים המקוריים בציווי המפקד, התורה מפרטת את המספר המדויק שמונה כל שבט: "לְמִשְׁפַּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם פִּקְדוּ בְּמִסְפָּר שְׁמוֹת לְגִלְגָּלְתָּם כָּל זָכָר מִכֵּן עֲשִׂימוּ שְׁנָה וּמַעֲלָה כָּל יְצֵא צָבָא" (שם כ, כב, כד, כו, כח, ל, לב, לד, לו, לח, מ, מב). ואם לא די בכך, התורה מסכמת את שנים-עשר חלקי החשבון בארבעה פסוקים המזכירים לנו את העובדה שהמפקד נערך על ידי משה, אהרן ומנהיגי השבטים, את הקריטריונים להיכללות במפקד ואת הסכום של כלל אנשי השבטים שנמנו – 603,550 (שם מד-מז).

בסך הכול הוקדשו לנושא זה ארבעים ושבעה פסוקים. למרבה הפלא, על אף הפירוט הרב, נראה כי דבר מה חסר. בעוד שהתורה מספרת לנו מתי, מה, מי וכמה, היא אינה אומרת בפירוש מדוע, ואנו נותרים לתהות על מטרתו של המפקד ועל המשמעות של הנתונים המובאים. במילים אחרות, הבנתנו מוגבלת לממלכת הכמות ואינה חודרת אל ארמון האיכות. אם נפנה מבט קצר אחורה אל ספר שמות, נוכל אף לחדד את הבעיה. מפקד של בני ישראל כבר הופיע בעבר כחלק מההכנה לבניית המשכן, וההוראות לעריכתו מופיעות בפרשת כִּי־תשא:

כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָקְדֵיהֶם וְנָתַנּוּ אִישׁ כֶּפֶר נַפְשׁוֹ לַה' בְּפָקֵד אֹתָם וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם גִּנְף בְּפָקֵד אֹתָם. זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֵבֶר עַל הַפָּקְדִים מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל... תְּרוּמָה לַה'... וְלָקַחְתָּ אֶת כֶּסֶף הַכֶּפָּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתְּ אֹתוֹ עַל עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזָכְרוֹן לְפָנָי ה' לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם (שמות ל יב-טז).

בעוד שאין זה ברור האם פסקה זו רומזת על ציווי אלוהי לפקוד את בני ישראל כחלק מתהליך הקמת המשכן (רש"י ורמב"ן שם), אין ספק כי מפקד אכן נערך זמן קצר לפני הקמת המשכן. כפי שמציינים הרשב"ם והרמב"ן (שם), כחלק מספירת חומרי הגלם שנועדו לבניית המשכן נאמר בתורה: "וְכִסֶּף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מֵאֵת כֶּכֶר וְאַלְף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וּשְׁבַע עֶשְׂרֵים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ" (שם לח כה).

כסף זה של מחצית השקל שימש ליציקת אדני המשכן, ויום וחישוקים שונים לעמודי החצר (שם, כז-כח). בכל אופן מסתבר שמפקד אכן נערך, וההכנסות ממנו שימשו להקמת המשכן.

אולם נראה שהדבר המעניין ביותר בפרשייה זו הוא הסכום הכולל של החשבון. התורה מציינת בפירוט בפקידה של ספר שמות (לח כו) ש-100 הכיכר ו-1,775 השקלים שניתנו במחצית השקל לאדם, הם כסף כפרה על 603,550 אנשים. במילים אחרות, במפקד של ספר שמות ישנו בדיוק אותו המספר המדווח בסכום המפקד בתחילת במדבר. בלשון המעטה, שוויון זה נראה מפתיע.

הבנת התאריכים, כך נראה, תסייע לנו למקד את הבעיה. כפי שצוין לעיל, המפקד הראשון, שניתן לכנותו "מפקד המשכן", היה חלק מן ההכנות לבניית המשכן. משום כך, מסתבר שהוא נערך בזמן כלשהו לפני היום הראשון בחודש הראשון של השנה השנייה במדבר, התאריך שהתורה מציינת כזמן השלמת המשכן (שמות מ א). המפקד השני, עליו מסופר בפרק א בספר במדבר, מתרחש לא הרבה זמן לאחר

במדבר: עבודת ה' שבמפקד בני ישראל

מכן, כפי שהתורה חוזרת ומציינת, "בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית" (במדבר א, יח).

כיוון שכך, תוצאות מפקד המדבר נראות ממש כנס. כפי שרש"י והרמב"ן (שמות ל יב, טז) מציינים, כמעט בלתי־אפשרי שמיתות ולידות לא ישפיעו על המספר הסופי לאורך הזמן. יתרה מזו, ואולי אף יותר חשוב: לא משנה כיצד נסביר את הזהות בין תוצאות שני המפקדים, עצם הקיום של המפקד השני נראה כמיותר לחלוטין, שכן בני ישראל כבר נמנו זמן קצר קודם לכן. מספרם פחות או יותר ידוע, כ־603,550. מה כבר יכול לגרום לצורך במפקד נוסף, מפקד שלמעשה מניב לא יותר מאשר את המספר שכבר היה ידוע?!

בכך, כך נראה, יש לשאול שנית ובעוצמה גדולה אף יותר: מהי מטרתו הפנימית והלא־מספרית של מפקד המדבר?

## ב. המטרה הצבאית של המפקד

תזמון המפקד, שסייע לנו לנסח את השאלה, יכול להוות גם מפתח להבנת מטרת המפקד. כפי שהודגש לעיל, מפקד המדבר מתקיים בראשון לחודש השני, ובלשוננו היום א' אייר. זמן קצר לאחר מכן, בעשרים לחודש השני (כ' אייר), פירקו בני ישראל את המחנה והתחילו את מסעם לארץ ישראל: "וַיְהִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ נֶעְלָה הָעֲנַן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת. וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינַי..." (במדבר יא-יב).

כידוע, מסע זה נועד להיות קצר בהרבה מאשר כמעט ארבעים השנים שארך בפועל. זמן קצר לאחר מכן אומר משה לחותנו חובב כי "נִסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה'" (שם י ט), משום שבשלב זה היה ברור שהמסע נועד להימשך זמן קצר, וכי הכניסה לארץ ישראל קרובה. ואכן, כפי שאנו לומדים מתחילת ספר דברים (א ב), המרחק מסיני לערבות מואב, הגדה המערבית של הירדן, הוא רק כאחד־עשר ימי מסע.

אם כן, הכניסה לארץ ישראל ממשמשת ובאה, ואינה מטרה הנעלמת בערפילי העתיד הרחוק. מסתבר, שאלמלא סדרת התלונות של העם והמאורעות הטרגיים סביב שליחת המרגלים, בני ישראל היו נכנסים לארץ כמעט מיד, בערך בראשון בסיוון, כחודש לאחר מפקד המדבר.

אם כן, עם ישראל תכנן להיכנס לארץ בזמן הקרוב, אך כניסה לארץ מצריכה את כיבושה, וכיבוש הארץ דורש צבא. לאור זאת, מפרש הרשב"ם (במדבר א ב) את



המפקד כפעולה של הכנה צבאית. למעשה, המפקד הנו גיוס וארגון של כל האנשים הכשירים לשרת בצבא. לפי הרשב"ם, את המונח "כל יוצא צבא", שהתורה עושה בו שימוש חוזר להגדרת הקריטריון להכללה במפקד, יש להבין כמשמעותו המודרנית, "כל אלו שיוצאים למלחמה" (ובלשון הדיבור: כל הכשירים לשאת נשק).

ניתן להביא תמיכה לפירוש זה מתוך עיון מהיר במסופר בספר שמואל על המפקד שערך דוד המלך. דוד מצווה על יואב, שר צבאו, ועל שאר "שרי החיל", לערוך מפקד של העם (שמו"ב כד ב-ד). אם כן, המפקד, הנערך על ידי אנשי הצבא, בוצע למטרות צבאיות.

לאור דברים אלו, איננו צריכים לתהות עוד לגבי הצורך במפקד המדבר ולגבי בעיית המספרים שהועלתה קודם. עניינו של המפקד איננו התוצאות העולות ממנו, והמספרים כבר ידועים פחות או יותר. עניינו של המפקד הוא התארגנות למלחמה, מרכיב משגרת ההכנה לקרב וחלק חיוני מהתהליך של הכנה לכניסה לארץ.

## ג. הקשיים בהסבר המפקד כהכנה לקרב

ההסבר של הרשב"ם עשוי אמנם להיראות אטרקטיבי במבט ראשון, אך ניתוח נוסף מעלה כי הוא נתקל הן באתגרים רעיוניים הן באתגרים לשוניים. זאת, אם נבחן את הזמן והמקום הנוספים בספר במדבר שבהם נערך מפקד.

בערבות מואב, זמן קצר לאחר החטא של עם ישראל עם בנות מואב, המגפה שנגרמה מכך ועלייתו לגדולה של פינחס (כה א-יח), נספרים בני ישראל פעם נוספת. ה' מצווה את משה לבצע ספירה, בניסוח המזכיר באופן בולט את פתיחת החומש: "שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה לְבֵית אֲבֹתָם כָּל יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל" (כו ב).

ההקבלה בין מפקד זה ובין המפקד בתחילת החומש היא מרובעת, נושאת ולשונית:

- (1) הציווי לערוך מפקד (א ב; כו ב).
- (2) הקריטריון של גיל עשרים ומעלה (א ג; כו ב).
- (3) המניין לפי בתי אב (א ב; כו ב).
- (4) הביטוי "כל יוצא צבא" (א ג; כו ב).

הקבלה זו יוצרת קשר ברור מאליו בין מפקד המדבר בפרק א ובין מה שניתן לכנות "מפקד ערבות מואב" בפרק כו. יתרה מזו, התורה מתייחסת לקשר זה בצורה מפורשת

במדבר: עבודת ה' שבמפקד בני ישראל

כאשר היא מספרת על כך שמשה ואלעזר העבירו לעם את הציווי על המפקד. המפקד בערבות מואב ייערך, כך נאמה, "כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיְצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שם כו ד).

אולם, בשונה מהמפקד בפרק א, במפקד ערבות מואב אין שום אי-בהירות לגבי מטרת המפקד. סיפור המפקד (כו א-נו) מסתיים בציווי לחלק את הארץ בין כלל האנשים שנפקדו כעת (שם נג), כאשר המשפחות המונות מספר גדול של אנשים יקבלו נחלה גדולה, ואלו שמספרן מועט יקבלו נחלה קטנה (כו נד). כמו כן, שבט לוי, שאינו אמור לקבל נחלה בארץ ישראל, נמנה בנפרד (כו נז-סב), וכסיבה למניין הנפרד מובאת העובדה כי לא ניתנה להם נחלה בארץ ישראל (כו סב).

בזאת אנו ניגשים ללב העניין. גם בשנה הארבעים בני ישראל נמצאים על סף הכניסה לארץ. אם, כפי שהרשב"ם טוען, הכניסה לארץ כרוכה בכיבוש המצריך מפקד צבאי, מפקד ערבות מואב נראה כזמן המושלם למפקד צבאי. שום עיכובים נוספים לא יהיו, ובני ישראל יחצו במהרה את הירדן אל תוך ארץ ישראל, יקרה מה שיקרה. אולם, שום מפקד צבאי לא מתרחש – דבר המלמד אותנו שבתהליך של הכניסה לארץ וכיבושה אין צורך במפקד צבאי. ממילא, לא מסתבר לפרש את מפקד המדבר כעניין צבאי לחלוטין.

מבט רחב יותר על חלקו האחרון של ספר במדבר מחזק נקודה זו. לאורך החלק האחרון של פרשת חוקת עוסקים בני ישראל בקרבות רבים, החל בעימותים עם אדום (כ יד-כא) והכנעני (כא א-ג) ועד למלחמות נגד סיחון מלך האמורי ועוג מלך הבשן (כא כא-לה). למרות מה שמתבקש משיטת הרשב"ם, באף אחד מן המקרים הללו לא היה לפני הקרב מפקד צבאי (או כל סוג אחר של התארגנות צבאית או גיוס).

במידת מה, נראה שהמסר המועבר על ידי התורה הוא שהצלחה צבאית איננה תוצר של עצמה פיזית או ארגון מושלם. אלא, כדברי משה לעם ישראל, הניצחון נובע מכך ש"ה' אֱלֹהֵיכֶם הֵהֱלִיךְ לְפָנֵיכֶם הוּא יִלָּחֶם לְכֶם כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אֶתְכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם" (דברים א ל).

כעת חוזרת השאלה: אם הכיבוש בפועל של ארץ ישראל לא כולל מפקד צבאי והוא מתחולל בזכות הקדוש ברוך הוא, מדוע היה צורך במפקד צבאי בתהליך הנפל של הכניסה לארץ, בתחילת ספר במדבר?

בנוסף לקשיים הרעיוניים הגלומים בפירוש הצבאי, פירוש זה נראה בעייתי ואף מיותר במישור הלשוני. כפי שמציין הרמב"ן (במדבר א ג), השורש צב"א מופיע פעמים רבות בתורה בהקשר שאינו מלחמתי. לדוגמה, הציווי השני למנות

את משפחות הלויים ולהפקיד אותם על עבודותיהם השונות במשכן מנוסח כציווי למנות את "כָּל פֶּאֶ לְצַבָּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד" (שם ד ג). ציטוט מסוים זה לקוח מהמקרה של בחירת בני קהת, אך ניסוחים דומים נמצאים בבחירת בני גרשון (ד כג), בני מררי (ד ל) ובפסוקי הסיכום של הסיפור (ד לה, לח, מג). בדומה לכך, בסיום הסיפור על חניכת הלויים (ח כד-כה) אומרת התורה כי מגיל עשרים וחמש יבואו הלויים "לְצַבָּא צָבָא בְּעַבְדַת אֹהֶל מוֹעֵד" (ח כד).

בשני המקרים, המילה "צבא" היא חסרת כל הקשר מלחמתי. עבודת המשכן איננה קרב. יתרה מזו, התורה משתמשת במונח זה גם בהקשרים מנותקים לחלוטין מכל הקשר של גיוס, שירות וכיוצא בזה. בבניית המשכן נאמר כי הכיור נעשה "בְּמִרְאֵת הַצְּבָאֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד" (שמות לח ח).

ברור למדי, כפי שטוען הרמב"ן, כי יש להבין את המונח כמתייחס לאסיפה. אסיפה יכולה לפעמים להיות למטרות מלחמתיות, אולם למונח עצמו אין כל משמעות מלחמתית. אסיפה היא לעתים למטרות עבודה, לעתים לקרב ולעתים ללא שום סיבה מיוחדת. אם כך, הביטוי "כל יוצא צבא" והקריטריון הקובע מי נכלל במפקד אינם מכריחים אותנו לפרש את המפקד כעניין צבאי.

לסיכום, לא נראה שיש דבר מה בפעולת המפקד עצמה, בהקשר של מפקד המדבר או במינוח הלשוני שהתורה משתמשת בו, המאשר את התיאוריה הצבאית.

## ד. תהליך הכנה לעבודת ה'

למרות המתקפה שביצענו על הנחיצות והדיוק של פירוש מפקד המדבר כחלק מההכנה לקרב, נראה כי הפרשנות הצבאית ככל זאת נוגעת בנקודה מהותית הנמצאת בכתובים, כפי שנראה.

גם קריאה שטחית בתחילת ספר במדבר מותירה אותנו עם תחושה של תהליך ארגון. בתחילה, כל אדם בעם ישראל נספר ומזוהה כחבר במשפחה ושבט מסוימים (במדבר א א-מו). לאחר מכן, כל אדם מעם ישראל ממוקם בתוך קבוצה מסוימת, ומאורגן בסדר מרחבי מסוים ביחס למשכן (שם ב א-לד). עם זאת, יש בכך יותר מאשר ארגון סתם, כפי שנוכל להבין מההשוואה השיטתית בין הלויים לשאר שבטי ישראל המותווית לאורך תחילת החומש. השוואה זו תלמדנו על סוג מסוים של גיוס או הכנה לעבודה, המתרחש גם הוא בתהליך זה.

בעוד פרקים א-ב עוסקים, בהתאמה, במפקד בני ישראל ובסידור מחנה ישראל, פרק ג מכיל תיעוד של מספר הלויים וסדרי חנייתם (שם ג יד-לט). בתיעוד זה,

במדבר: עבודת ה' שבמפקד בני ישראל

הנתונים המספריים והמידע המרחבי מלווים תמיד בהגדרת התפקיד ובתיאור העבודה הנעשית על ידי משפחת הלויים שבה עוסקים.

כך לדוגמה, אצל בני גרשון, המשפחה הראשונה של הלויים, אומרת לנו התורה את מספרם (שם כב), ומציינת את העובדה שהם חונים בצד המערבי של המשכן (שם). אולם, מיד לאחר אינפורמציה זו אנו לומדים על חלק מחובותיהם של לויים אלו: "בְּאֵהָל מוֹעֵד הַמִּשְׁכָּן וְהָאֵהָל מְכֹסֶהוּ וּמִסַּךְ פֶּתַח אֵהָל מוֹעֵד... לְכָל עֲבֹדָתוֹ" (שם כה-כו).

ברומה לנקודה זו, המפקד השני של הלויים, שעליו מסופר בפרק ד, יוצר קשר חזק אפילו יותר בין המפקד ובין התפקיד. המפקד פותח בציווי הרגיל לערוך מפקד ("נשא את ראש"), ולאחר הציווי, כאמור, מפרטת התורה את הקריטריון למפקד (מי צריך להימנות): "כָּל בָּא לְצַבָּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֵהָל מוֹעֵד" (ד ג). אולם, מיד לאחר מכן מציגה בפנינו התורה חיבור ארוך המפרט, לדוגמה, את עבודתם של הקהתיים, ואת החוקים והאמצעים להובלת כלי הקודש של המשכן (ד ד-כ).

נראה שהמסר ברור. אצל הלויים, המפקדים השני והשלישי שעליהם מסופר בפרשת במדבר, הולכים יד ביד עם תפקידם ומיקומם הגאוגרפי במערך המשכן. הספירה היא חניכה וגיוס לעבודת המשכן.

על פי זה, בהקבלה, גם המפקד הראשון בפרשת במדבר, מפקד המדבר, הולך יד ביד עם מיקום גאוגרפי, ואם כן, לפי ההקבלה, הספירה והמיקום של עם ישראל צריכים לשרת מטרה מעשית. במילים אחרות, הספירה והמיקום צריכים להיות חלק מהכנה כלשהי לעבודת ה'.

ניתן להציג נקודה זו דרך השוואה וקישור לשוני מעניין. בסיום הסיפור של מפקד המדבר (א א-מו) מציינת התורה כי "וְהַלְוִיִּם לְמִטָּה אָבְתָם לֹא תִפְקְדוּ" (שם מז) בתוך בני ישראל. מיד לאחר פסוק זה, מדווחת התורה על פקודתו של ה' למשה לא לכלול את הלויים במפקד הכללי, ובדרך אגב חושפת את הסיבה למפקד הנפרד של הלויים: "אַךְ אֵת מִטָּה לְוִי לֹא תִפְקְדוּ וְאֵת רֵאשִׁים לֹא תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאֵת הַפְּקֹד אֵת הַלְוִיִּם עַל מִשְׁפַּח הָעֵדֻת וְעַל כָּל כְּלָיו... הִמָּה יִשְׂאוּ אֵת הַמִּשְׁכָּן וְאֵת כָּל כְּלָיו וְהֵם יִשְׁרְתוּהוּ" (שם מח-נ).

אם לנסח זאת בצורה פשוטה, הלויים לא נכללו במפקד בני ישראל כיוון שיש להם תפקיד אחר בחברה. תפקידם של הלויים הוא להיות שומרי המשכן ונושאי. בתור שכאלו, יש להתייחס ללויים לכל הפחות כאל קבוצת אליטה.

אולם, בדרך להבהרת נקודה זו (של היחס השונה ללויים), התורה מבצעת משחק מילים עדין בשורש פק"ד ומשתמשת בו כדי לציין ספירה (כגון "תפקדו אותם")

וכדי לדבר על מינוי, עבודה או שירות (כגון "ואתה הפקר", "ופקודת משמרת"). בעשותה כן, משלבת התורה בין שני מושגים אלו ומדגישה פעם נוספת כי הספירה מהווה פעולה של חניכה לתפקיד מסוים ולעבודת ה'.

באופן מפתיע יותר, יוצרת התורה כפל משמעות נוסף. התורה משתמשת בשורש נש"א כדי לציין הן ספירה (כגון "תשא") והן הרמה, העלאה או נשיאת משא (כגון "ישאו"). גם פה, נראה שמדובר ביותר מאשר משחק מילים. במישור הרעיוני, הלויים ייספרו (שם ג יד-לט; ד א-ה, נט) כדי לשאת משא. הם נמנים, או אולי במובן עמוק יותר, מורמים, כדי למלא תפקיד מסוים, עבודת קודש מסוימת. כמו כן, ייתכן שגם ההפך הוא הנכון. אולי עצם הפעולה של נשיאת המשכן, של נשיאת משא חובתם, היא מה שמרוממת את הלויים ומשום כך סופרים אותם.

בכל אופן, לאור משמעויות מורכבות אלו אנו מבינים מדוע הלויים לא נספרו בתוך שאר עם ישראל, אך עדיין איננו מבינים מדוע עם ישראל נספר בכלל. בעוד התורה מתייחסת לעתים תכופות אל ה"פקודים", הספירה/כניסה לתפקיד של בני ישראל (שם א מד-מו), איננו יודעים מהו התפקיד והעבודה הייחודיים להם. התורה מצווה אמנם על הספירה של עם ישראל ("שאו את ראש", שם א ב) – אך אנו נותרים לא מודעים ל"משא" שהם נושאים, למשימה המוטלת עליהם. עם ישראל נישא, מורם, אך לא ברור לשם איזו מטרה.

## ה. עבודת ה' בסדר החברתי

נראה, כי מעקב אחר המבנה של שני הפרקים הראשונים בספר במדבר יספק לנו את המפתח לפתרון חידה זו. הטבלה הבאה תסייע לנו בניתוח המבנה:

פסקה 1: א א-יט	ציווי ה' למשה והוראות מדויקות, אזכור של "כאשר צוה ה'"
פסקה 2: א כ-מז	המספרים עבור כל שבט, אין אזכור של "כאשר צוה ה'"
פסקה 3: א מח-נד	אי-הכללתם של הלויים, דיון בסדרי החניה, הביטוי "כאשר צוה ה'"
פסקה 4: ב א-לא	ארגון הדגלים, סדרי המסע, מספרים ודימויים של פרק א
פסקה 5: ב לב-לד	סיכומו של עניין, סיכום המפקדים, סדרי חניה ומסע, שימוש כפול ב"כאשר צוה ה'"

כפי שניתן לראות בטבלה, החומש פותח בציווי למנות את עם ישראל, ההוראות המדויקות למשה, והסיכום שניתן מראש כי משה ביצע את משימתו בדיוק "כאשר

במדבר: עבודת ה' שבמפקד בני ישראל

צוה ה' (א א-יט). לאחר מכן מופיע המניין בפועל של כל שבט, סך כל המניין וכן העובדה שהלויים לא נכללו במפקד הכללי (שם כ-מז). מעניין לציין כי פסקה זו, המהווה לכאורה סיכום של היחידה, לא מסתיימת בקביעה כי משה עשה "כאשר צוה ה'".

בנקודה זו, במה שניתן לכנות פסקה 3 (שם מח-נד), מתגלה לנו הסיבה לכך שהלויים נמנים בנפרד, תפקידם כנושאי ושומרי המשכן (שם מח-נא), סדרי החניה שלהם וסדרי החניה של האוכלוסייה הכללית של עם ישראל (שם נב-נג). בנוסף, ובאופן מפתיע למדי, התורה בוחרת לומר לנו עתה כי בני ישראל עשו "כאשר צוה ה' (שם נד)".

מכך נראה כי הספירה עצמה לא נחשבת כהשלמת המפקד, וממילא לא ניתן לומר עליה כי היא הגשמה של הציווי האלוהי ומטרתו. דווקא סידורי החניה והמיקום של הלויים וישראל מתאימים שייאמר עליהם "כאשר צוה ה'".

שילוב פרק ב אל תוך המבנה שתואר לעיל מחזק נקודה זו. כפי שצוין קודם לכן, רובו של פרק ב (פסקה 4 בטבלה לעיל, פסוקים א-לא) מוקדש לתיאור ארגון המחנה בארבע קבוצות המכונות דגלים. כל "דגל" מורכב משלושה שבטים החונים בצד מזרח, דרום, מערב או צפון של המשכן. בעוד שנושאו העיקרי של הפרק הוא החלוקה לקבוצות, המחנה וסדרי המסע (ב יז), התיאור של התורה כולל גם את המספרים המדויקים שמונה כל שבט שהופיע בפסקה 2 (א כ-מז). מספרים אלו מופיעים בנוסחה קבועה בעלת שלושה מרכיבים:

(1) שמות ראשי השבטים המופיעים בפסקה 1 (א א-יט).

(2) הביטוי "וצבאו ופקודיו".

(3) המספר המדויק.

בכך, הסיפור של ה"דגלים", סיפור פרק ב, משלב את עיקרי המידע והביטויים של פרק א.

הקשר בין ארגון המחנה, סדרי המסע והמספרים מגיע לשיאו בפסקה 5, החלק האחרון של פרק ב. התורה מסכמת את הנושא במילים הבאות: "אֵלֶּה פְּקוּדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם כָּל פְּקוּדֵי הַמַּחֲנֶה לְצִבְאוֹתָם שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים... וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בֶּן חֲנֹה לְדַגְלֵיהֶם וְכֵן נִסְעוּ" (ב לב-לד).

התורה חוזרת על הסך הכול של המפקד כפי שהופיע בפרק א, ומציבה אותו בהקשר של מילוי פקודת ה', סדרי המחנה, והמסע לפי דגלים. במילים אחרות, הארגון

של המחנה וסדרי הנסיעה הם המטרה האמתית של הספירה. רק בנקודה זו, בסופו של פרק ב, ניתן לומר כי המפקד הושלם, המטרה הושגה וציווי ה' בוצע בקפדנות. אם לסכם, המסע והחניה לפי הדגלים הוא התפקיד של עם ישראל. עצם הסדר החברתי והפוליטי המגולם בארגון הדגלים הוא המטרה האולטימטיבית של המפקד. בני ישראל נכנסים למבנים של חניה ומסע, ומגויסים עבור המסע לארץ ישראל. זהו המשא שהם נושאים ועבודת ה' שהם מוכנסים אליה.

## ו. עם ישראל משרת כלויים

לסגירת המעגל, נחזור אל ההשוואה בין ישראל והלויים שדנו בה קודם, המקור לצמד הרעיוני של מפקד ועבודת ה'.

לאורך הדיון במעמדם ותפקידם המיוחד של הלויים, משתמשת התורה בביטוי "משמרת", שפירושו שמירה, אחריות או משימה. הלויים חונים סמוך למשכן ומסביבו כדי לשמור את "משמרת" המשכן (א נג). בדומה לכך, הייעוד הראשון של הלויים הוא "וְשָׁמְרוּ... וְאֵת מְשָׁמְרַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעִבְדֹת אֶת עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן" (ג ח), ואף הספירה של כל משפחת לויים מסתיימת בהשמה של תחום אחריות ספציפי במשכן, המוצג גם הוא על ידי הביטוי "משמרת" (ג כה, לא, לו).

באופן מעניין למדי, ביטוי זה ("משמרת") משמש גם ביחס לבני ישראל. מעט לפני תחילתו בפועל של מסעם של בני ישראל, מתארת התורה את מערכת הסימנים שלפיהם ידעו בני ישראל האם לנסוע או לחנות:

וּלְפִי הָעֵלֶת הָעֵנָן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרָי כֵּן יִסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן שָׁם הָעֵנָן שָׁם יִחַנו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. עַל פִּי ה' יִסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל פִּי ה' יִחַנו כָּל יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הָעֵנָן עַל הַמִּשְׁכָּן יִחַנו. וּבְהָאָרֶץ הָעֵנָן עַל הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מְשָׁמְרַת ה' וְלֹא יִסְעוּ (ט יז-יט).

ברמה הפשוטה ביותר, עצם הפעולה של נטילת חלק במסע, וההשתתפות כחלק מעם ישראל במסעו לארץ ישראל, מהווים תפקיד ועבודת ה'. הקדוש ברוך הוא הבטיח לאבותינו להביא את צאצאיהם אל הארץ, ובהתגלותו למשה מסיים ה' את הבטחתו לגאולה בהצהרה "וְהִבַּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ" (שמות ו ח). השתתפות במסע מסייעת להגשים את הבטחה האלוהית, ובכך מהווה מעין שותפות עם האל, כביכול שירות אלוהי.

במדבר: עבודת ה' שבמפקד בני ישראל

אולם, לא מדובר בתפקיד קל כל-כך, משום שהמסע במדבר אינו משימה פשוטה. הרחק מהסכיבה הבטוחה והמוכרת של סיני, בני ישראל יעמדו למול השממה המפחידה של המדבר. כפי שמשה מתאר זאת כמבט לאחור אל ארבעים שנה: "הַמְדַבֵּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַהוּא" (דברים א ט). משימה זו מצריכה גבורה ואומץ. יתרה מזו, כפי שהתורה מתארת בהמשך הפסקה המצוטטת לעיל, לפעמים הענן היה נח על המשכן מספר ימים, לפעמים ימים רבים, ולפעמים רק לערב אחד. כפי שהרמב"ן (ט יט) מדגיש, לפעמים העם היה רוצה להמשיך, ולפעמים להישאר במקום עוד זמן. ברם, "עַל פִּי ה' יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל פִּי ה' יִחַנו". בהדגישה נקודה זו, חזרת התורה על ניסוח זה שלוש פעמים, בתחילת הפסקה (ט יח), באמצעה (ט כ) ובסיומה (ט כג). בכל מצב הלכו בני ישראל אחר ה' באמונה דרך המדבר הנורא, וחיכו לאותותיו אם לנסוע או לחנות. כפי שהתורה מסכמת: "אֵת מִשְׁמַרְתְּ ה' שָׁמְרוּ עַל פִּי ה' בְּיַד מֹשֶׁה" (ט כג). הליים משרתים במשכן, בית ה', ונושאים את משא חובתם. לעומתם, בני ישראל משרתים באופן אחר: הם הקהילה של עם ישראל, שנועדה למלא הבטחה אלוהית. הם הולכים בנאמנות אחר ציווי ה' ואותותיו, נוסעים אל ייעודם בארץ ישראל. זוהי עבודת ה' נאצלת ומשמעותית. לשם שירות זה נספרים ומגויסים בני ישראל בתחילת ספר במדבר.

## ז. סיום

לסיום, נשים לב כי פירוש המפקד כגיוס למסע לארץ ישראל מספק נקודת מבט מעניינת על המבנה של ספר במדבר. פירוש של המפקד כחלק מהכניסה הממשמשת ובאה לארץ, הכנה לכיבוש או אפילו לחלוקת הארץ לאחר הכיבוש, מדגישה את הפן הטרגי של הספר. הסיפור מתחיל באופטימיות גדולה ובשמחה בשל התקווה לכניסה מיידית לארץ, אך מתמוטט במהירות עם תלונותיהם של העם, חטא המרגלים וארבעים שנות הנדודים במדבר. ספר במדבר, הידוע בספרות חז"ל כ"ספר הפקודים", צופה את סיפורו הטרגי כבר מההתחלה. עצם שמו נושא רמז לייעוד המוחמץ ולכישלון של דור המדבר.

בעוד שאיננו יכולים להתווכח עם הצד הטרגי של הספר ועם הקריסה של המסע זמן קצר לאחר תחילתו, הרי שהמפקדים, המספרים והשם "ספר הפקודים", נושאים הקשר רעיוני אחר שכלל איננו טרגי. המפקדים משמשים כתזכורת לכך שהספר עוסק למעשה במסע ממצרים אל ארץ ישראל ובקשיי המעבר, ובאמונתם



של ישראל בה' במשך מסע של ארבעים שנה. בסופו של דבר, הספר עוסק בגיוס של עם שלם והפיכתו לקבוצה שהולכת אחרי ה', ומסוגלת לרשת את הארץ לעצמה ולדורות הבאים.

אם כנים דברינו, תחילתו של ספר במדבר כספר הפקודים צריכה להזכיר לנו את מילותיו של ירמיהו: "כֹּה אָמַר ה' זְכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אֲהַבְתָּ כְּלוּלְתֵיךְ לְכַתֵּךְ אַחֲרַי בְּמִדְבַר בְּאַרְץ לֹא זְרוּעָה" (ירמיהו ב ב).